

DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE SATRANÇ

ENGİN KORUR

Satranç; oyun, bilim ve san'at özelliklerini kendinde toplayan en mükemmel bir fikir sporudur. Oyun olarak boş zamanları değerlendirme ve yetişen genci temiz bir eğlenceye sahip kılmanın en etkin aracı, bilim olarak üzerinde binlerce eser yazılmış bir engin araştırma konusu, san'at olarak üstatların ölümsüz partileriyle yücelen bir eşsiz güzellikler anıtıdır. Kısaca diyebiliriz ki satranç insanın yaratıcı düşüncesinin en güzel bir mahsulüdür.

Satranç, onbeş asır süren bir gelişme sonucunda bugünkü şekline gelmiştir. Satrancın öncüsü Milattan sonra beşinci yüzyılda Batı Hindistan'dan çıkmış olan Çaturanga adlı Hint oyunudur. Milattan sonra altıncı yüzyılda Çatranç adıyla İran'a geçen oyun, Milattan sonra yedinci yüzyılda Satranç adı altında Araplar arasında yayılmaya başlamıştır. Daha sonra satrancın Milattan sonra dokuzuncu yüzyılın sonlarında Araplar vasıtasıyla İspanya ve Güney Avrupa'ya, onbirinci yüzyılda İngiltere'ye, onikinci yüzyılda Kuzey Avrupa ülkelerine ulaştığını görüyoruz. Ancak satrancın çeşitli taşlarının bugünkü değişik hareketlerini kazanması ve oyunun yeni şekliyle ortaya çıkması onbeşinci yüzyılın sonlarına rastlar.

Yeni satrancın öncüleri İspanyol ve İtalyanlar olmuştur. Daha sonra satrançta üstünlük Fransızların eline geçmiştir. Onsekizinci yüzyılda yaşamış olan Fransız üstadı Philidor, ilk gayriresmî dünya satranç şampiyonu sayılabilir. Bundan sonra, ondokuzuncu yüzyılın birinci yarısından itibaren gayriresmî ve aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren resmî olarak dünya şampiyonluk maçları yapılmıştır. Böylece sırasıyla Anderssen (Alman), Murphy (Amerikalı), Steinitz (Avusturyalı), Lasker (Alman), Capablanca (Kübalı), Alekhine (Rus), Euwe (Hollandalı) ve Botwinnik (Rus) dünya satranç şampiyonu olmuşlardır. 1948 yılında şampiyonluğu kazanmış olan Botwinnik ünvanını Bronstein, Smyslow ve Tal gibi Rus rakiplerine karşı başarı ile korumuşsa da nihayet 1963'te

Rus oyuncusu Petrosyan'a terketmek zorunda kalmıştır. Petrosyan da 1969'da gene bir Rus üstadı olan Spasski'ye yenilmiştir. Spasski ise, 1972 yılı Temmuz ve Ağustosunda İzlanda'nın başkenti Reykjavik'te yaptığı maç sonunda şimdiki dünya şampiyonu Amerikalı Robert Fischer'e 8,5 - 12,5 yenilerek ünvanını kaybetmiştir. Böylece Poul Murphy'den beri ilk defa bir Amerikalı dünya satranç şampiyonluğunu ele geçirmiş bulunmaktadır.

Dünyada uluslararası satranç turnuva, olimpiyat ve birinciliklerini düzenleyen teşkilât, Merkezi Hollanda'nın Lahey şehrinde olan ve kısaca FİDE (= Fédération Internationale des Echecs) adıyla anılan Dünya Satranç Federasyonu'dur. Federasyonun bugünkü başkanı eski dünya şampiyonlarından Hollandalı Profesör Max Euwe'dir.

İleri ülkeler satranca eğitim ve kültür alanındaki değeri dolayısıyla büyük önem vermektedirler. Satrancı ders olarak okullara bile sokmuş olan bu ülkelerde gerek devlet, gerekse özel teşekküller satrancın gelişmesi ve yetişen satranççıların teşvik için önemli yardımlarda bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında Amerika ve Rusya, Batı Avrupa ülkelerinden Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka, Doğu Avrupa ülkelerinden Yugoslavya, Macaristan, Çekoslovakya ve Bulgaristan'ı bir örnek olarak gösterebiliriz.

Ülkemiz, dünya satrancı ile temasını merkezi İstanbul'da olan Türkiye Satranç Federasyonu vasıtasıyla yürütmektedir. Federasyon her yıl ülke ve şehir şampiyonaları tertiplemekte, milletlerarası turnuva ve olimpiyatlara katılmamızı sağlamaktadır. Ülkemizde satranç faaliyetlerinin toplandığı başlıca merkezler olarak Ankara Türk Satranç Kulübü ve İstanbul Türk Satranç Derneği'ni belirtmemiz gerekir. Ayrıca son yıllarda Kadıköy, İzmir, Mersin, Kırıkkale ve Elazığ gibi merkezlerde yeni satranç kulüpleri kurulmuş bulunmaktadır. Ülkemizde çıkan tek satranç dergisi 1970 yılının başından beri her ay

yayınlanmakta olan «Süper Satranç Der-gisi» dir.

Gerek kamu sektörü'nün gerek özel teşekküllerin şimdiye kadar gereken ilgiyi göstermemiş olması dolayısıyla ülkemizde satranç gelişme imkânları bulamamış, do-layısıyla dış temaslarda aldığımız dereceler arzulanmış düzeye ulaşamamıştır. Ülkemiz 1972 Eylülünde Üsküp'te yapılan son Dünya Satranç Olimpiyatında 62 ta-

kım arasında 38. olabilmıştır. Satrancımı-zın karşılaştığı binbir yokluk ve imkânsızlık gözönünde tutulursa bu sonucu olağan karşılamak gerekir.

Temennimiz, Türk Satrancının önümüz-deki yıllarda devletin ve satrançseverlerin desteği ile ileri bir atılımda bulunması ve dünya satrancında da sesini duyurabilecek bir güce erişmesidir.

Gökdelenler ve Rüzgâr

Aerodinamik, rüzgâr akımları bilgisi, yalnız uçak yapıcılarını ilgilleyen bir bilim dalı değildir. Gökdelenlerde, eğer onun kuralları göz önünde tutulmadan yapılırsa, çevreleri için önemli bir tehlike yaratabilirler. Büyük yapıların içinde ve etrafında daima bir hava akımının, esinti-nin bulunması, aslında pek fazla önemsen-meyebilir. Yalnız asıl tehlikeli olan şey yapı sanatçılarının, mimarların, doğanın kanunlarına aldırınmayarak esinlerini her-şeyden üstün tutmalarıdır.

Yüksek bir binaya rüzgâr çarptı mı, onun herhangi bir yere doğru kaçması ge-rekir. Yüksek binanın önünde rüzgârın sıkışması yüzünden bir üst basınç (yüksek basınç) meydana gelir, binanın arkasında da buna eşit olan aksi bir basınç, alt ba-sınç (alçak basınç) oluşur. Bu iki basınç arasındaki en ufak bir fark bile, örneğin 1 mm civa sütunu, binanın cephesinin her metre karesi başına 13 kilogramdan fazla bir basınç oluşmasına sebep olur. 30 me-tre yüksek ve bir o kadar da geniş bir bi-nada bu 12 ton tutar, ki bu hafif bir esin-tide bile meydana gelir.

Hata Ağırlıktan Başlar :

Koskoca binanın ağırlığına oranla bu miktar önemsenmeyecek kadar küçük ka-lır. Fakat işte asıl hata burada başlar. Londradaki Royex gökdeleni misalinde İngiliz Yapı Araştırma Enstitüsü, saniyede 33,5 m (120 km/saat) hızla esen bir bora-nın, yalnız 3 saniye sürmesine rağmen, muazzam binayı, eğer temelini «sıkışıkıya bağlı» olmasaydı, ağırlığına aldırış bile et-medeyen yarım metre itebileceğini hesap et-

mişti. Burada kârgir inşaatta öyle çekme ve bükme gerginlikleri meydana gelir ki, bu bir statik mühendisini şaşkına çevirirdi.

Esen rüzgârla beraber gökdelenin önün-de yığılan hava binanın iki tarafından akıp gider. Fakat bu sırada binanın yanlarından geçmekte olan rüzgârla karşılaşınca bir anaför meydana gelir. Bu binanın yan duvarları boyunca hareket eder.

Anaför demek üst ve alt basıncın hızla değişmesi demektir. Bu değişme binanın üstündeki kaplamaları ve öteki plakaları yerinden oynatır ve koparıp atabilir. Eğer binanın yan duvarı dışarı doğru bombeli ise, bu etki daha da büyüyebilir : Bu şekil kendinden hava akımlarında alt basınçlar meydana getirir. Bombeli taşıyıcı yüzey-lerdeki alt basınçlar bir jumbo-jeti bile yerinden kaldırabilir. Aynı etki çatıların alıp götürülmesinden sorumludur : onlar alt basınç tarafından emilerek alınıp gö-türülürler. Eğer bir gökdelen bir tahta kalas gibi hava akımının içinde durursa, onun önünde hattâ tabanı yakınındaki rüzgâr geriye atılır. Yan taraftan gelen yığılmış hava akımı ile beraber öyle karmaşık hava akım koşulları meydana gelir ki, bunları hesap etmeye artık imkân kalmaz ve bunlar ancak özel deneylerle saptanı-labilir. İki gökdelen birbirinin yakınında ise-ler gene aynı güçlük meydana çıkar. Bu gibi hava akımları yüksek binaların kori-dorlarında, modern yapıtların iç avlularında neden normalin üç katı bir esintinin bulunduğunu izah ederler. Özel tehlike böl-geleri binanın örtülü kısımlarıdır, burada pencere camları ve kaplama plakaları en çok dökülür. İngilterede Gospart şehrinde